

РЕЦЕНЗИЯ

**на дисертационен труд за присъждане на НС „доктор на науките“
на тема „Идеите на движението за ново възпитание и съвременното
обществено образование“**

Автор: доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова

Рецензент: проф. Милен Замфиров Замфиров, д.н.

1. Съответствие на процедурата с действащата нормативна уредба.

Със заповед № РД-38-61/31.01.2023 г. съм назначен за член на Научно жури по процедурата за защита на дисертационен труд за придобиване на НС „доктор на науките“ на тема „Идеите на движението за ново възпитание и съвременното обществено образование“, разработен от доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова. Процедурата е съобразена с действащата нормативна уредба (Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ “Св. Климент Охридски”) и по нея не са констатирани нарушения. Трудът е преминал през процедура за одобрение и предварително обсъждане пред членовете на катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ в предвидените от нормативните документи срокове и е взето решение от съответната катедра за насочване към публична защита с протокол № 6 от 17.01.2023 г. Решението е потвърдено от Факултетния съвет на Факултета по науки за образованието и изкуствата с протокол № 1 от 26.01.2023 г.

Доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова е представила в срок необходимите за публичната защита документи: 1) автобиография; 2) диплома за висше образование и приложението към нея; 3) диплома за ОНС „доктор“; 4) дисертационен труд; 5) автореферат на български и английски език; 6) научни трудове, свързани с дисертационния труд (отпечатани и приети за отпечатване със съответните документи за потвърждение); 7) декларация за авторство; 8) справка за съответствие с минималните национални изисквания за НС „доктор на науките“; 9) доклад за сходство от наличната в СУ система за превенция срещу плагиатство. Всички материали са представени на хартия и на електронен носител.

От представения доклад за сходство от наличната в СУ система за превенция срещу плагиатство се вижда, че има минимални проценти на повторение в дължината на фразите, думите и символите: коефициент на сходство 1 – 7.77%, коефициент на

сходство 2 – 3.97% и коефициент на сходство 3 – 10.06%. Откритите сходства в дисертацията са регламентирани и не носят признаци на плагиатство.

По отношение на националните минимални изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките“ доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова покрива минимума по всички наукометрични показатели, като не се установява дублиране на публикации за участие в предходни конкурси от кандидата. Сумата на показатели от група Г е 265 т. (при минимални 100) и сумата на показатели от група Д е 160 т. (при минимални 100). Това обяснява високия общ резултат по всички наукометрични показатели – 575 т.

Дисертационният труд не повтаря темата и съдържанието на представения за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.

Съгласно чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав в Република България и чл. 75, ал.1 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ дисертационният труд съдържа теоретични обобщения и решения на големи научни проблеми, които съответстват на съвременните постижения и представляват значителен и оригинален принос в науката, необходимо условие за придобиването на НС „доктор на науките“.

2. Общо биографично представяне на кандидата.

2.1. Образование и квалификации

Доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова завършва висше образование в СУ „Св. Климент Охридски“ – филиал Благоевград през 1983 г., ОКС „магистър“, със специалност „Начална училищна педагогика“. От 1999 до 2002 г. е докторант на самостоятелна подготовка в СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по педагогика, по специалност История на педагогиката и българското образование (шифър 05.07.02). През 2007 г. защитава докторска дисертация на тема „Книжовно-просветна дейност на Рилския манастир (От X век до Освобождението“ и получава ОНС „доктор“. През 1989 г. специализира в Института по славяноведение и балканистика в Москва (Русия) по темата „Културни връзки между българските и руските манастири през Възраждането (XVIII-XIX в.“ През 1990 г. специализира по френски език в Института за чуждестранни студенти в София. През 2007 г. проучва организацията, управлението и учебно-възпитателната дейност на католическите училища като гост на Факултета по науките за

възпитанието към Папския салезиански университет и Националния център за салезианска дейност в Рим (Италия).

Владее руски, френски, италиански и английски език.

2.2. Професионален педагогически опит.

Професионалната педагогическа дейност на доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова започва през 1983 г. като начален учител в НОУ „Христо Ботев“ – гр. Кочериново. Същевременно през учебната 1983/1984 учебна година е и хоноруван асистент по история на педагогиката и българското образование. След спечелване на конкурс през 1985 г. е назначена като редовен асистент, а от 1989 до 1997 г. и старши асистент по история на педагогиката и българското образование в ЮЗУ „Неофит Рилски“ в Благоевград.

От 2000 до 2005 г. е хоноруван преподавател по начална училищна педагогика във Факултета по начална и предучилищна педагогика на СУ „Св. Климент Охридски“. От 2006 до 2016 г. е хоноруван преподавател по история на педагогиката и българското образование в същия факултет, като работата ѝ в него продължава и през следващите години. От 2011 до 2016 г. е хоноруван преподавател по история на детството (самостоятелно разработен лекционен курс по ЗИД). От 2012 до 2014 г. и 2016/2017 уч. г. е хоноруван преподавател по сравнително предучилищно образование. От 1.09.2017 г. е главен асистент по психолого-педагогически основи на информационната култура, сравнително предучилищно образование и история на детството. От 17.12.2020 г. е доцент психолого-педагогически основи на информационната култура, сравнително предучилищно образование, история на детството и социализация на личността в информационното общество

2.3. Гост-преподавател, гост-изследовател и мобилност по програма Еразъм.

Доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова е била гост-преподавател в университета Париж 8 (2010 г.); в Департамента за хуманитарни и социални науки към Университета в Бергамо (2015г.). Била е гост-изследовател в Департамента по науките за образованието, културното наследство и туризма към Университета в Мачерата (2014 г.).

Доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова е осъществила мобилност по програма Еразъм в Докторантското училище към Департамента по науките за възпитанието на Университета в Падуа, Италия (2008 г.); в Центъра за изследване на възпитанието и образованието в Университета Париж 10 Нантер, Франция (2009 г.).

2.4. Членство в редакционни колегии в чужбина и сътрудничество

Доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова е била сътрудник на списание „History of Education & Children's Literature“ по проект за подготовка на международна библиография по история на образованието и детската литература (2014-2015); член на Международната редакционна колегия на списание “Formazione, lavoro, persona“ (Образование, работа, личност) на Университета в Бергамо (2016-2018). От м. юли 2020 г. досега е член на Научния комитет на списание „Gli Argonauti. Rivista di Studi Storico-Educativi e Pedagogici“, издавано от Университета в Месина (Италия).

От 2021 г. досега е член на Българския национален комитет за предучилищно образование – ОМЕП.

2.5. Научни интереси, публикации и участие в научни форуми

Научните интереси и публикации на доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова са в областта на историята на педагогиката и българското образование, движението за ново възпитание, теорията и историята на детството, детето и детството в новата педагогика, появата и развитието на педагогическите дисциплини в Западна Европа и България (краят на XIX–XX в.), психолого-педагогическите основи на информационната култура, съвременните педагогически течения и др.

Доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова има участия с доклади в 22 национални и международни форуми (конференции, конгреси, симпозиуми, летни школи, студентски научни форуми).

3. Актуалност на проблематиката на дисертационния труд и методика на изследването

Предложеният за рецензиране дисертационен труд на тема „Идеите на движението за ново възпитание и съвременното обществено образование“ се вписва в изследователското направление по проблемите на историята и съвременното състояние на движението за ново възпитание и новата педагогика. От проведените през последните десетилетия редица международни инициативи в тази все още недостатъчно изследвана област авторката доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова прави извода, че в *„историята на движението за ново възпитание има все още много нерешени проблеми и неизяснени въпроси, свързани с произхода на доктрините и интелектуалните разклонения на новата педагогика; организациите и участниците в движението;*

разпространението в национален и международен план, в различните институционални, политически и културни контексти; влиянието на новото възпитание върху реформите на националните образователни системи; практическите реализации на идеите на новото възпитание и ангажираните с тях дейци. Сред слабо проучените въпроси е и връзката на движението за ново възпитание със съвременното обществено образование.“ Липсата на терминологично единство за обозначаването на движението в българската историография също предполага неговата актуалност.

Оттук произтича и целта на дисертационния труд: да представи в сравнителен план историята на движението за ново възпитание в чужбина и в България от края на XIX и първите десетилетия на XX в. и влиянието му върху принципите, върху които се изгражда съвременното обществено образование.

Авторката изхожда от хипотезата, че ценностите на новата педагогика са в основата на съвременната педагогическа теория и практика. Според нея идеите на движението за ново възпитание се утвърждават като ръководни принципи, върху които се изграждат съвременните обществени образователни системи.

С така формулираните цел и хипотеза на изследването са свързани и задачите, които са по посока на аналитичното изясняване на терминологията на международното движение за ново възпитание; сравнителното проучване на неговата теория и практика; идентифицирането на участниците в него; изясняване приноса на науката (педагогика, психология, педология) за изграждането на научна концепция за детството като основа на образователните реформи в края на XIX – първата половина на XX в.; проучването на основните документи на ЮНЕСКО, които определят основните насоки на развитие на образованието в света през втората половина на XX и първите десетилетия на XXI в.; изследване на промените и тенденциите в развитието на съвременното обществено образование и установяване на връзката им с идеалите на движението за ново възпитание и концепцията за детето и неговото образование и възпитание; очертаване характеристиките на съвременните деца, повлияни от дигиталната епоха и открояване на положителните и отрицателните влияния на новите технологии върху характеристиките на съвременното детство.

Обектът и предметът на изследването са свързани с изясняване на теорията и практиката на движението за ново възпитание; промените в общественото образование в резултат на влиянието на неговите идеи; концепциите за детето като активен субект в процеса на неговото възпитание и образование от възникване на движението до

съвременния етап на развитие на обществото; промените, които настъпват в съвременното детство в резултат на влиянието на новите информационни и комуникационни технологии; документите на международните организации в сферата на образованието; тенденциите в развитието на общественото образование и училищните реформи след Втората световна война до наши дни.

Използваните от авторката методи на изследване са анализ, синтез, обобщение, сравнение, класификация, биографичен метод, насочени към проучване на архивни материали, научни трудове, доклади на международни институции (както традиционни, така и електронни), интернет сайтове, и други, които изясняват същността, основните идеи и концепции на движението за ново възпитание и връзките му със съвременното обществено образование.

За изясняването и анализа на изследваните явления авторката се придържа към хронологичния подход, който изисква фактите и събитията да се разглеждат в тяхната последователност и приемственост. Хронологичните рамки на изследването обхващат края на XIX – първите десетилетия на XXI в. (до настоящия момент), когато възниква и се разпространява движението за ново възпитание и неговите идеи повлияват общественото образование в демократичните страни. Използван е също така и системният подход, който позволява да се разкрива в динамика всеобщата връзка в развитието на разглежданите явления в широк културно-исторически контекст.

Изследването също има своята хронология и тя е проследена през трите етапа, през които преминава.

Първият етап обхваща периода 2002-2013 г., през което време авторката е проучила, анализирала, систематизирала и обобщила архивни извори и научни изследвания, свързани с движението за ново възпитание у нас и в чужбина. През втория етап е проучила историческите и съвременни аспекти на детето и детството, включително и постиженията на новото възпитание в това отношение. Третият етап, чието начало е през 2017 г., научните интереси на авторката са свързани с изследване на информационния фактор за изясняване същността на културата на всеки един етап от развитието на човечеството и в частност на образованието като част от тази култура. Този етап доц. д-р Милка Терзийска-Стефанова посочва като особено важен за избистряне на идеята за връзката на идеите на движението за ново възпитание и съвременното обществено образование. Като ключов момент тя посочва филма „Révolution école 1918-1938“, който разказва за усилията на пионерите на движението за ново възпитание да извършат реформи в образованието и да създадат новото училище.

4. Структура и съдържание на дисертационния труд.

Дисертационният труд е с обем 331 стандартни страници и съдържа увод, три глави, заключение, научни приноси, публикации по темата на дисертацията, използвана литература и приложения.

В увода авторката обосновава връзката на изследването с актуалните изследователски насоки по този проблем в света, като представя и теоретико-методологичната основа на изследването: цел, хипотеза, задачи, обект и предмет на изследването, използвани методи, хронологични рамки.

Първа глава е озаглавена „Движението за ново възпитание – възникване, представители и събития“. В нея се разглежда в сравнителен план зараждането и институционализирането на движението за ново възпитание в Европа и България в края на XIX-първата половина на XX в.: появата на първите „нови училища“ и опитите за консолидиране на движението (основаването на Международното бюро за нови училища от Адолф Фериер, зараждането на понятието „ново възпитание“ и характеристиките на новите училища, обобщени в 30 точки от Адолф Фериер); основаването на Международната лига за ново възпитание и българското участие в нейното ръководство в лицето на проф. Димитър Кацаров; участието на българи в международните конгреси на лигата; движението за ново възпитание в България, Българската секция за ново възпитание и нейния печатен орган списание „Свободно възпитание“, редактирано от Димитър Кацаров; опитите за практическо прилагане на идеите на движението за ново възпитание в българското обществено училище през 20-те-30-те години на XX в.

Богатият фактологичен материал и неговият анализ в първа глава са по посока на изясняване същността, съдържанието и основните представители на движението за ново възпитание с акцент върху насоките на дейност на неговите представители и подчертаването на главните идеи на движението. Тази глава е основата, върху която авторката надгражда следващата втора глава.

Втора глава, озаглавена „Теоретични и практически постижения на новата педагогика“, е посветена на научното познание за детето и неговото възпитание и образование. Разглежда се зараждането и институционализирането на педагогиката в Европа през втората половина на XIX в. и в Женева - един от центровете на новата педагогика през първите десетилетия на XX в.; проследява се и развитието на педагогиката като университетска дисциплина в Софийския университет и делото на

първите преподаватели по педагогическите дисциплини в него; зараждането и краят на педологията (неосъществената наука за детето); новата концепция за детето и детството; разликата между традиционното и новото възпитание и образование.

Сред големите теоретични и практически постижения на новата педагогика авторката подчертава новата концепция за детето като активен субект в образователния процес и нейната актуалност в условията на съвременното информационно общество.

Трета глава е озаглавена „Предизвикателства пред образованието в съвременната епоха“. В нея се разглежда ролята на ЮНЕСКО за развитието на образованието в съвременната епоха, като са анализирани различните програми и стратегии в тази насока; основните насоки в развитието на образованието през втората половина на ХХ и първите десетилетия на ХХІ век. Обърнато е специално внимание на проблемите, приоритетите и предизвикателствата пред съвременното образование: новият образ на детството в дигиталната епоха; детството и образованието в глобалното информационно общество; образованието в условията на киберсоциализация; децата и училището по време на пандемията от COVID-19 в света и в България. На основата на анализ на ежегодните доклади на Международния съюз за далекосъобщенията и изследвания на УНИЦЕФ са направени и изводи за проблемите пред съвременното състояние на образованието, решения за които може да предложи новата педагогика.

В заключението се правят обобщения и изводи за образованието в съвременното информационно общество по посока на доказване на хипотезата, а именно, че новата педагогика налага ценности, които са в основата на съвременните демократични общества и съвременната педагогическа теория и практика. Подчертава се актуалността на идеите на движението за ново възпитание за ролята на образованието в развитието на отделната личност и на обществото като цяло. Посочват се както постиженията на съвременното образование, базирано върху принципите на движението за ново възпитание, така и все още непостигнатите напълно цели, към които то продължава да се стреми.

Използваната от доц. д-р Милка Терзийска-Стефанова литература включва архивни материали от фонда на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (Държавен архив – София, фонд 994 К, оп. 2) и фонда на Димитър Кацаров в НАБАН (ф. 138К); периодични издания; монографии; официални документи на държавни институции и международни организации; дисертационни изследвания; статистически

изследвания; емпирични данни от социологически проучвания на наши и чуждестранни учени и експерти и международни институции; статии и доклади по история, педагогика, история на педагогиката, психология, социология и др.; учебници по история на педагогиката и българското образование; интернет-ресурси.

Литературните източници са 147 на брой, от които 119 на кирилица и 28 на латиница. Онлайн ресурсите включват 105 заглавия, от които 45 на кирилица и 60 на латиница. Използвани са и 37 интернет сайтове.

Изготвените на основата на архивни материали и сп. „Свободно възпитание“ приложения допълват и поясняват изследваните въпроси. Те са следните: 1) Колективни членове на NEF (New Education Fellowship); 2) Дейци на новото възпитание, представени на страниците на сп. „Свободно възпитание“; 3) Съобщения за международни конгреси на страниците на сп. „Свободно възпитание“; 4) Анонимното изложение от студенти по педагогика, озаглавено “Реакционния характер на педологията”, което се публикува за първи път.

5. Научно-теоретични приноси на дисертационния труд

Приемам посочените от доц. д-р Милка Терзийска-Стефанова девет научно-теоретични приноси на дисертационния труд, а именно: проучване и анализиране на процеса на зараждане, развитие и институционализиране на движението за ново възпитание; прецизиране на терминологията при обозначаване на движението; водещата роля на проф. Димитър Кацаров за разпространението на идеите за ново възпитание в България през първата половина на XX в.; приносът на педагогиката и педологията за изграждане на новата концепция за детството като основа за обновяване на образованието; приносът на движението за ново възпитание към идеята и практическото приложение на глобализацията в образованието; основните идеи на движението за ново възпитание като основополагащи принципи, върху които се изгражда съвременното обществено образование; промените, които настъпват в характеристиките на съвременното детство (новият образ на детството) под влиянието на бурното развитие на новите информационни и комуникационни технологии през последните десетилетия, които налагат нови форми на обучение и социализация; актуалността на концепцията на движението за ново възпитание за активното, творческо участие на децата като равноправен субект в образователния процес; очертани са тенденциите и насоките в развитието на съвременното обществено образование във връзка с предизвикателствата пред него в резултат на

информатизацията на всички сфери на живота.

6. Автореферат.

Авторефератът следва структурата на дисертационния труд. Той е 80 страници на български език и 67 страници на английски език. В него последователно и в синтезиран вид е представен текстът на дисертационния труд, като са включени научните приноси и публикациите по темата на дисертационния труд. Представен е както на хартиен, така и на електронен носител.

7. Публикации по темата на дисертацията (съдържание и изпълнение на наукометричните показатели)

Публикациите по темата на дисертацията включват 1 отпечатана монография и 9 статии и доклади, от които 3 са под печат, удостоверени със съответните документи.

Съгласно чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ минималните национални изисквания за НС „доктор на науките“ са изпълнени, както следва:

Група от показатели А: Показател 1: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ - **50 точки.**

Група от показатели Б: Показател 2: Дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ - **100 точки.**

Група от показатели Г:

Показател 4: Публикувана монография, която не е представена като основен хабилитационен труд - **100 точки.**

Показател 6: Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация – **90 точки.**

Показател 7: Статии и доклади, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни толове – **75 точки.**

Общ брой точки от показателите от 4 до 10 - 265 точки, от минимално изискуемите 100.

Група от показатели Д:

Показател 11: Цитирания или рецензии в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни толове – **105 точки.**

Показател 12: Цитирания в монографии и колективни толове с научно рецензиране – **40 точки.**

Показател 13: Цитирания в нереферирани списания с научно рецензиране – **15 точки.**

Общ брой точки от показателите от 11 до 13 - 160 точки, от минимално изискуемите 100.

Общ брой точки по групите показатели от А до Д - **575**, при минимален брой **350**.

От представената от доц. д-р Милка Терзийска-Стефанова справка за изпълнението на националните минимални изисквания се вижда, че те са изпълнени и общият брой точки надвишава значително необходимия минимум.

8. Лични впечатления

Познавам доц. Терзийска като отговорен, съвестен и трудолюбив преподавател и изследовател.

9. Бележки, препоръки и въпроси

Нямам.

10. Заключение

В заключение давам своята положителна оценка за представения за рецензиране дисертационен труд и предлагам на уважаемото научно жури да присъди научна степен „доктор на науките“ на доц. д-р Милка Николова Терзийска-Стефанова в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Теория на възпитанието).